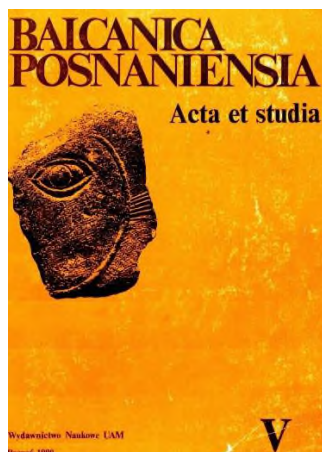

Hatlas Jerzy, rec. książki: *Encyklopedia archeologie*, red. Bohuslav Novotny, Bratislava 1986, ss. 1028, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 1990, t. 5, s. 436–437.

<https://doi.org/10.14746/bp.1990.5.42>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/54284>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIwersYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

(s. 311 - 373) poświęcona została wyeksponowanemu w tytule zagadnieniu, tj. losom misji braci Konstantyna i Metodego. Jakkolwiek autor miał do swej dyspozycji całość źródeł, włącznie ze świeżo odkrytymi wówczas listami papieża Jana VIII, ta część pracy jest już dziś w dużym stopniu zdezaktualizowana. Współczesna nauka daleka jest choćby od przyjmowania głównej tezy autora, jakoby „Konstantyn i Metody pozostali wierni świętej prawosławnej Cerkwi od pierwszych dni swego życia aż do śmierci” (s. 311). Obecnie dominuje raczej pogląd, że opuszczali oni Konstantynopol skłóceni z patriarchą Focjuszem, który nie przejawiał – podobnie jak Cerkiew wschodnia – większego zainteresowania ich misją na odległych Morawach. Misja ta nie znalazła też żadnego odzwierciedlenia w ówczesnych źródłach bizantyńskich. Stąd nawet nie brak poglądów, że cała akcja Konstantyna i Metodego miała charakter indywidualny, czy wręcz należała do przedsięwzięć prywatnych. Trzeba jednak wiedzieć, że u genezy studium Miłaja leżała słowiańska polityka Kurii Rzymskiej, zwłaszcza zaś (co uwypuklono w tytule monografii) głośna encyklika papieża Leona XIII *Grande Munus* z roku 1880, mocą której obaj apostołowie Słowiańszczyzny – Konstantyn i Metody, uważani za prekursorów prawosławia w krajach słowiańskich – wyniesieni zostali na ołtarze w całym Kościele katolickim. Ton więc całej książki przesycony jest duchem wrogości wobec poczynąń Kurii Rzymskiej i Kościoła katolickiego. Gdybyśmy chcieli poszukiwać odpowiednika w tonie narracji po drugiej stronie barykady, to należy wskazać niewątpliwie Aleksandra Brücknera, którego studia dotyczące Konstantyna i Metodego przesycone są podobnym duchem wrogości wobec poczynąń – dla odmiany – patriarchatu w Konstantynopolu. Nie jest dziś dla nikogo tajemnicą, że choć historycy różnych kierunków i orientacji w kwestiach oceny misji braci soluńskich i rekonstrukcji poszczególnych faktów wypracowali zbliżone lub nawet zbieżne w wielu punktach stanowisko, to w aspektach teologicznych zarysowały się od początku pokaźne różnice. Dały one o sobie znać już w trakcie trwania misji morawskiej, by wspomnieć tu choćby głośną sprawę „Filioque”. Z tych choćby względów napisana z erudycją i znajomością problemu książka Miłaja zasługuje na niewątpliwą uwagę. Jest to bowiem, jak dotąd, jedna z nielicznych publikacji, która całość będących kością niezgody kwestii stara się usystematyzować, choć czyni to tylko z punktu widzenia prawosławia. Znaczenie książki od tej właśnie strony szybko doceniono w kręgach katolickich, jak świadczą o tym liczne recenzje sprawozdawcze, a przede wszystkim włoski przekład całego dzieła (Trieste 1886).

Jan Leśny (Poznań)

Encyklopédia archeológie, red. Bohuslav Novotny, Vydavateľstvo Obzor, Bratislava 1986-ss. 1028.

Encyklopedia ta jest pierwszą publikacją tego typu wydaną w Czechosłowacji. Napisana została w języku słowackim przez grono wybitnych naukowców tegoż kraju oraz grupę obcych badaczy (w tym również polskich) pod redakcją prof. dra Bohuslava Novotnego z Bratysławy. Jak sugerują jej autorzy, przeznaczona jest dla szerokiego kręgu odbiorców, którzy posiadają przynajmniej średnie wykształcenie. Układ haseł jest alfabetyczny, co umożliwia szybkie dotarcie do poszukiwanych informacji. Merytorycznie praca uwzględnia najważniejsze dziedziny, które wchodzą w zakres współczesnej archeologii, choć nie pretenduje ona do grona podręczników prahistorii. Oto ich wykaz: „pradzieje, archeologia: wczesnohistoryczna, słowiańska, średniowiecza, archeologia klasyczna (Ateny, Rzym), starożytne kultury i ludy (Egipt/Mezopotamia/Orient/Ameryka), człowiek i jego środowisko w przeszłości, paleolit, mezolit, neolit, eneolit, epoki: brąz, halsztacka, lateńska, rzymska, żelaza, stanowiska archeologiczne i znaleziska, osobliwości archeologii światowej i czechosłowackiej”. Jak widać z powyższego, wyboru haseł dokonano w sposób przemyślany i niezwykle ambitny, wychodząc w sensie geograficznym poza

Europę oraz Bliski Wschód. W zakończeniu umieszczono chronologiczny spis cesarzy rzymskich w formie tabelarycznej. Przy wielu imperatorach epoki z pryncypatu przedstawiono ich wyobrażenia zachowane na monetach. Dołączono wreszcie krótki (4 strony) chronologiczny przegląd dziejów archeologii światowej, doprowadzony do roku 1970 oraz kilka map.

Przystępując do oceny pracy należy stwierdzić, że sam jej układ, w sensie konstrukcji, jest co prawda konwencjonalny i szablonowy – jak przy większości podobnych tego typu opracowaniach – lecz hasła dobrano bardzo trafnie i rzeczowo. Na uwagę zasługuje bardzo szerokie potraktowanie tematu, co przy jednotomowej publikacji musiało nastroczać wiele problemów. Mimo to udało się autorom dokonać selektywnego lecz reprezentatywnego doboru materiału. Dodatkowym walorem encyklopedii jest jej bogata szata graficzna. Zamieszczono pokazną liczbę zdjęć, w tym dużo kolorowych. Są też pomysłowe ryciny. Tak np.: przy hasle *Valerius Maximianus M.* (s. 943), zwięźle przedstawiającym stan wiedzy o tym oficerze rzymskim, zamieszczono mapę, na której w sposób obrazowy i przejrzysty ukazano graficznie przebieg jego kariery. Tak więc uważam, że wyżej przedstawiona praca zasługuje na uwagę i przychylnie przyjęcie przez wszystkich jej użytkowników i to bynajmniej nie tylko przez laików.

Jerzy Hatlas (Poznań)

Studien zu den Militärgrenzen Roms, III. 13. Internationaler Limeskongress Aalen 1983. Vorträge, Konrad Theiss Verlag, Stuttgart 1986, ss. 816 (Landesdenkmalamt Baden – Württemberg, Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg, Bd. 20).

Imponujący swą objętością trzeci tom *Studien zu den Militärgrenzen Roms* jest wyraźnym dowodem stałego wzrostu zainteresowania współczesnych badaczy problemem granic rzymskich i stosunków społecznych i politycznych na pograniczu. Zawiera on materiały 13. Międzynarodowego Kongresu Limesowego, który odbył się w Aalen (RFN) w dniach od 18 do 25 września 1983 r., gromadząc z górą dwustu specjalistów. Wydawcy dokonali przy tym wspaniałego gestu wobec nestora światowych badań limesowych, profesora Erica Birleya, dedykując mu omawiany tom z okazji jego osiemdziesiątych urodzin.

Cały materiał zestawiony został w siedmiu częściach: sześciu geograficznych (Britannia, Belgica-Germania-Raetia, Noricum-Pannoniae, Daciae-Moesiae, Oriens-Africa, Hispania) oraz w siódmej obejmującej tematy ogólne. Tom poprzedzony został wystąpieniem H. Schönbergera, otwierającym obrady, oraz wykładem Erica Birleya pt. *Badania nad limesem od czasów Ernesta Fabriciusa* (s. 17 - 20). W przypadku ostatnim autor wskazał na znaczenie tego typu kongresów, albowiem wszyscy uczeni zajmujący się limesem badają w gruncie rzeczy ten sam problem, co najwyżej o różnym kolorystyce lokalnym.

Z osmiu studiów poświęconych limesowi brytyjskiemu szczególną uwagę zwraca artykuł D. J. Breeza o badaniach nad nim w latach 1979 - 1983. Poza omówieniem najnowszych wykopalisk autor charakteryzuje również publikacje „limesowe”, jakie w tym okresie ukazały się w Anglii. Pozostałe „brytyjskie” artykuły dotyczą m. in. Camulodunum (A. Fitzpatrick), stosunków z ludnością miejscową (W. S. Hanson), umocnień na wale Antonina (L. J. F. Keppie) obrony wybrzeża w północnej Walii (R. G. Livens), rzymskich kampanii militarnych w płn. Brytanii (G. S. Maxwell) i wreszcie wykopalisk w Hembury/Devon i ich znaczenia dla poznania przebiegu rzymskiego podboju płd.-zach. Anglii.

Nadzwyczaj ciekawie prezentuje się część poświęcona Germanii i Recji, chociażby z tego względu, że większość przedstawionego materiału to absolutna nowość. Otwiera ją artykuł G. Alföldyego o inskrypcjach z kasztelu Aalen, odkrytych w latach 1979 - 1983; uczonemu temu udało się stwierdzić, że 220 zarejestrowanych fragmentów napisów pochodzi z 16 inskrypcji. W tym artykule zajmuje się on bliżej trzema tekstami budowlanymi: jeden jest z przełomu lat